

INFORMÁCIÓTÖRTÉNETI MŰHELY

Gerézdi Rabán Emlékkonferencia

Információtörténeti Műhely

Sorozatszerkesztők:

Horváth Iván

Orlovsky Géza

ELTE BTK Régi magyar irodalom Tanszék

2015, Budapest

Arianna Könyvek 8.

ISBN 978-963-284-606-4

Könyvünk a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarország Licenc (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>) feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható. Köteteink a <http://renaissance.elte.hu/> honlapról letölthetők. Éljen jogaival!

Gerézdi Rabán Emlékkonferencia

Szerkesztette:

Balázs Debóra

Bartók Zsófia Ágnes

Bognár Péter

Maróthy Szilvia

Lektorálta: Siposné Sárdi Margit

Technikai szerkesztő: Simon Zsolt

Tartalomjegyzék

Előszó	6
Balázs Debóra	
Dugonics András bicskája	8
Tubay Tiziano	
A honfoglalás leírása a <i>Pannónia énekben</i> és a történetírók munkáiban	18
Maróthy Szilvia	
Pannóniai ének Critical Edition (PECE)	30
Bódai Regina–Renner Ildikó	
„De hogy nem látsz dolgozhoz”	41
Maróthy Szilvia	
Nem csak Szabács kell	
Korai verses nyelvemlékeink tagolási rendszerei	54
Simon Zsolt	
Az 1540 előtti magyar ráolvasások	
„vagyok búnes [...] régi nagy sok bálványimádásomba”	66

Maróthy Szilvia

Nem csak Szabács kell¹

Korai verses nyelvemlékeink tagolási rendszerei

A 15. század végéig keletkezett, magyar nyelvű verses anyagból a metrikai funkciót is betöltő interpunkciós jeleket tekintve két korpusz emelkedik ki. Az egyik korpusz az, melynek tagja a *Szabács viadala* is: a sortördelő gráfiajú szövegek csoportja. Dolgozatom egyik fő célja bebizonyítani azt, hogy a *Szabács viadala* – ebben a csoportban – nincs egyedül: előremutató szemlélni a 15. század (akár hazai) írásképre jellemző tendenciái felől is, s nem szükségszerű hasonló jelenségekért a 16. század szövegeit felkeresni.²

A másik, csak vázlatosan ismertetett és a 16. század elejére is átnyúló korpusz a ráolvasásoké. A 15. századból összesen három verses jelleggel bíró ráolvasás van, melyeknek ráadásul for-

---

¹ Vö. KAPPANYOS András, *Nekünk Szabács kell*, Szépliteratúrai ajándék, 1998/4–1999/1, 43–59.

² Dolgozatom célja tehát, hogy bebizonyítsa, nekünk nem – csak – *Szabács kell*, s a sorokra tördelő gráfiai, tipográfiai hagyomány hiánya nem oly traumatikus. Vö. BOGNÁR Péter–HORVÁTH Iván, *Szabács viadala* = „*Látjátok feleim...*”: *Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig. Az Országos Széchényi Könyvtár kiállítása 2009. október 29. – 2010. február 28.*, szerk. MADAS Edit, Bp., OSZK, 2009, 151–157. „A vers külalakja sem illik bele saját korába: soronként van írva, nem lapszéltől lapszélig folyó prózának, s a sorkezdők nagybetűk. Tőlünk nyugatra a későközépkorban ez volt a szokás – de nálunk nem. Pesti Gábor *Esopus*áig, Sylvester *Újtestamentum*áig, aztán Balassi sajátkezű verslejegyzéséig (1593) kell várnunk, hogy ilyen külalakkal találkozzunk.”

rása is közös. A *Bagonyai ráolvasásokon* tett megfigyeléseimet ezért néhány, a 16. század elején keletkezett ráolvasás tagolási rendszerével is összevetem. A korpusz érdekességét bizonytalan, pontosabban nem magas fokon szabályozott versmértéke adja: a ráolvasások szerkezetének felismeréséhez valós segítséget nyújtának a forrásokban regisztrálható szövegtagoló jelek.

Sortördelők

Legkorábbi magyar nyelvű verses emlékünknél, melyben a verssorok nem folyamatos szöveggént, hanem egymás alá írva szerepelnek, a 14. század első harmadában keletkezett *Gyulafehérvári sorok*. A *Gyulafehérvári kódex* három verses glosszát tartalmaz. Az ötsoros *Habrosagben walacnok kegsussege* incipitű *distinctio* a kódex 50r lapján szerepel a latin nyelvű, akrosztichonjában *Iesus* nevet kiadó *divisio* mellett. A sortördelő írásképen túl három esetben sor eleji nagybetű, a verssorok végén pedig írásjel is működik tagolójelként: véleményem szerint végig középső állású pont, s nem kötőjel és pont váltakozása érhető tetten.³ A *distinctio* ötödik sorának vége hiányzik. A *Chudalatus múi-nec ielenetuiben* kezdetű négysoros versnek (125r) csak első sora nagy kezdőbetűs, pont pedig egyedül a harmadik sor végén található. Az *Vnun tonohtuananac arulatia* incipitű *distinctio*ban ismét többségben vannak a nagybetűvel kezdődő, ill. a ponttal végződő sorok: mindkét esetben a hat sorból négy ilyen.

³ A szakirodalom az első és a harmadik sorban kötőjelet, a második és a negyedik sorban (ill. nem ritkán a nem látszó ötödik sor végére is) pontot állapít meg. VARJÚ Elemér, *A gyulafehérvári codex*, Akadémiai Értesítő, 1899, 16–25.; ERDÉLYI Lajos, *A Gyulafehérvári Sorok*, Magyar Nyelv, 1913, 67–74.; *A Gyulafehérvári Glosszák = Ó-magyar olvasókönyv*, szerk. JAKUBOVICH Emil, PAIS Dezső, Pécs, Danubia, 1929, 136–138. A szöveget felfedező, s elsőként közlő Varjú Elemér még nem foglalkozik az interpunkciós jelekkel, a kötőjeles átírás elsőként Erdélyi Lajosnál jelenik meg.

A glosszák tehát nem csak sorokra tördelt írásképpükkel, hanem tagolójelek számában is kiemelkednek – kár, hogy ennek szinte kizárólag olyan okait tudjuk felsorolni, melyek szembe-
mennek a szöveg versként való értelmezésével. A *Gyulafehérvári sorok* felfedezésétől fogva ugyanis a szerzőségi kérdéseken túl a legvitatottabb e rövid verses szövegek műfaja, funkciója.⁴ Elfogadva azonban azt a feltételezést, hogy a vers funkciója nem fosztja meg a verset vers mivoltától, a *Gyulafehérvári kódex* négy-, öt- és hatsoros magyar nyelvű, verses glosszájára versként tekintettem.

A Szabács viadala (RPHA 245) esetében régóta ismert tény a forrás sorokra tördelő írásképe, mely következetesen végigvonul a versen. A sorok végén nem találhatók interpunkciós jelek. A sorok elején azonban következetesen nagy kezdőbetűt találunk, igaz, ennek rekonstrukciója paleográfiai alátámasztást is igényel. A grafémák eltérő minuscula–maiuscula alakjára Imre Samu hívta fel a figyelmet, s az alábbiak szerint osztályozta azokat.

1. világosan felismerhető alaki különbség van a betű nagy és kis változata között, sor elején mindig a nagybetű fordul elő; ezek: *a, b, d, e, g, i, m, n, o, s, t, y*.
2. Nincs lényeges különbség nagy- és kisbetű között, alakilag a kettő nagyon hasonló, de sor elején a betű valamivel nagyobbnak látszik, mint a sorban szókezdeten, a ductus valamivel határozottabb; ezek: *h, v, w*.

---

⁴ Horváth Cyrill a szöveget divisióknak véli, s nem tartja versesnek; Varjú Elemér, ill. Erdélyi Lajos verses glosszaként, ill. rímes distinctióként értelmezi. (Vö. Horváth Cyrill és Varjú Elemér vitája, *Magyar Kritika*, 1898–1899, 151, 165, 184, 201; ERDÉLYI, *i. m.*).

3. A kérdéses jel sor elején, sorban szókezdeten, sőt szóban ugyanolyan alakú és nagyságú; ezek: f, k, l, z.⁵

A grafémák e rendszerét figyelembe véve tehát megállapítható, hogy a Szabács viadalában a sorokat nagy kezdőbetűs írásmód is tagolja.

Az *Emericus Török köszön Krisztinának* incipitű rövid verses köszöntés⁶ (RPHA 354) két sorát a következőképpen jegyezte le a scriptor:

Emericus The[wrewk] kewzewn krysthynanak leghen
kenweb ynhanak.
Zaaz yo napath keth zaz yo eeth hozyaya.

A vers tehát lejegyzője szerint kétsoros: egy 6;6;7 szótagszámú első sort (második és harmadik ütemében ragrímme) és egy 4;4;3 beosztású második sort (az első és a második ütemben tárgyragos rímme) tartalmaz. Ezt a tagolást támasztja alá a sortördelő írásképen túl a sorok nagy kezdőbetűje, ill. végükön a pont. A második sorban a *keth Zaz*, tehát a sorban második *Zaz* Cson-tosi János közlésében⁶ és az RMKT-ban⁷ is nagy *Z*-vel szerepel, véleményem szerint tévesen. Igaz, a *z* betű minuscúlája és mai-usculája jellemzően nem különül el élesen, de ebben az esetben a sor eleji *z* betű jóval nagyobb, mint az utóbbi, s összevetve a felette lévő *z* betűvel (*kewzewn*) az is jól látszik, hogy a minuscula nyújtottabb; a maiuscula ezzel szemben szélesebb, s hármásra emlékeztető alakú.

A *Soproni virágének* két sora szintén egymás alá van feljegyezve (az átírást Ház Jenő nyomán⁸ közlöm).

---

⁵ IMRE Samu, *A nagybetűk használata a Szabács Viadalában*, MNy, 1956, 465–468.

⁶ CSONTOSI János, *Emericus Thewrewk...*, Századok, 1877, 94.

⁷ *Középkori magyar verseink*, szerk. Horváth Cyrill, Bp., Akadémiai, 1921 (Régi Magyar Költők Tára, 1² – a továbbiakban RMKT 1²), 477.

⁸ Ház Jenő, *A Soproni virágének*, MNy, 1929, 88–90.

Wyrag th[u]dyad theuled el kel mennem
Es the yrethed kel gyazba ewlteznem

Házi átiratában tagolójeleket is ír a szövegbe, ezek azonban feltehetőleg csak általa kerültek bele: egy alkalommal vesszőt ír a *thudyad* után, a sorok végére pedig pontot rak. A forrás hasonmása alapján ezeket a tagolójeleket nem tudtam igazolni – igaz, nehezen kivehető maga a szöveg is. Az ellenben tisztán látható, hogy mindkét sor elején nagy kezdőbetű szerepel – tehát ezen nyelvmemlékünk is a sortörés és a nagy kezdőbetű együttes használatával él.

Laskai imádságáról⁹ (*Ó, Istennek teste édesség, e világnak ol-talma*, RPHA 3216) szintén megállapítható, hogy a vers öt sorát határozottan mindig új sorban kezdte a scriptor.¹⁰ A kódex latin szövegénél valamivel nagyobb betűmérettel írt magyar nyelvű imádság első és második sorának lapszéli végződése a fölötte és alatta látható írástükörrel egybevág, a további három soré azonban abból jobboldalt kilóg. Az ötödik sor utolsó szava (*tisztotad*) még így sem fért ki, ezért a scriptor, a sor vége alá írva a szót, még bekezdéssjellel is felhívja a figyelmet, hogy az még az utolsó sorhoz tartozik. A sorokra tagoló írásképen túl az öt sorból három nagybetűvel is kezdődik, írásjeleket pedig nem találunk a szövegben.

A 15. század végéig tehát összesen öt olyan verset, verstöredéket ismerünk, melynek forrásaiban a verssorok egymás alá vannak írva – ez a korszakból elszórtan fellelhető verses emlékek (11 darab) majdnem fele. A kódexek alapszövegében már, s

⁹ *Laskai Demeter iskoláskönyve*, 1433–1435, Szent Ferenc kolostor könyvtára, Šibenik (Horvátország), jelezet: Cod. 10, 16r. A kódexet, s a magyar nyelvű verset ismerteti: Holl Béla, *Egy ismeretlen középkori iskoláskönyv és magyar verses nyelvmemlék 1433-ból*, MKSz, 1984, 3–23.

¹⁰ A jelenségre már A. Molnár Ferenc is felhívja a figyelmet a szövegről írott rövid ismertetőjében: „[a] ritmika, az ütemezés, az egyforma hosszúságú sorokban való leírás, az utolsó sor belső ríme azonban mutatja a versjel-leget.” A. MOLNÁR Ferenc, *Laskai sorok* = MADAS, i. m., 240–241.

nem csak a 15. századi *Festetics-kódex*ben, de a 16. századiakban sincs példa sortördelő írásképre.¹¹ Az egy verssor = egy bekezdés elve is csak ritkán érvényesül: ilyenek a *Winkler-kódex* trochaeus tizenhármassorú sorfajta variálói, a *Peer-kódex* első keze által lejegyzett strófikus versek (pl. a *Szent László-ének*), illetve a *Keszthelyi-kódex* összes verses szövege. A 16. századi kódexek a versszakhatárokat leggyakrabban nagy rubrumozott vagy aranyozott kezdőbetűvel jelzik. Versszak végén ritkább az írásjel, hiszen a folyamatosan írt szöveget a színezett kezdőbetűk tagolják. Versszakon belül igen változatos kép tárul elénk: egyes versek semmilyen tagolójellel nem rendelkeznek sor-, ill. ütemszinten, sok esetben működik valamiféle igen következetlen központosítási rendszer, s ritkább esetben lehet viszonylag következetes tagolási rendszerrel találkozni. Utóbbira érdekes példa Vásárhelyi András *Cantilenája*,¹² melyben – a vers hosszúságának dacára is – egészen következetesen jelen van a sorok elválasztására használt kettőspont.

A korai emlékek közül egy írásképeben sorokra tördelő, gyakran rövid, glossza-jellegű verses szövegeket tartalmazó korpusz emelkedik ki, mely éppolyan különösen hat a maga korában, mint később Pesti Gábor *Esopusa*,¹³ vagy Sylvester János *Új testamentuma*¹⁴ a 16. század jellemző verstipográfiáját szemlélve. Kü-

¹¹ Talán egy kivétellel, s talán a majdnem sortördelő írásképe is csak a véletlen műve a Pozsonyi kódexben található hétsoros *Cantilena*-töredék (Vásárhelyi András, RPHA 99) esetében. *Pozsonyi Kódex, 1520*, szerk. ABAFFY Csilla, ABAFFY Erzsébet, MADAS Edit, Bp., 2004 (Régi Magyar Kódexek, 29), 63.

¹² *Peer-kódex: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átírata*, szerk. KACSKOVICS-REMÉNYI Andrea, OSZKÓ Beatrix, Bp., Argumentum, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2000 (Régi Magyar Kódexek, 25), 330–337. A két cantilena a kódexbe jegyző harmadik kéztől származik.

¹³ PESTI Gábor, *Aesopi Phrygis fabulae...*, Bécs, Singrenius, 1536 (RMNy 17).

¹⁴ SYLVESTER János, *Uy Testamentum mag(y)ar n(y)elwen(n)...*, Újsziget, Sylvester, 1541 (RMNy 49).

lönösségükben valószínűleg újdonságuk közös: így fordulhatott elő, hogy a „tőlünk nyugatabbra” megismert formák magukkal vonzották megjelenítésüket is.

Ráolvasások

A 15. század végén keletkezett *Bagonyai kézirat* három ráolvasást tartalmaz, melyek részben verses formában, részben prózában,¹⁵ ill. ritmikus prózában íródtak. A kézirat hasonmásának¹⁶ minősége miatt nehéz megállapítani, milyen írásjeleket használ a scriptor. A tagolásban részt vesz a nagy kezdőbetű, a pont és a virgula (vonás).

A *Lófekély ellen való ráolvasás* (RPHA 1449) első, kisebb egysége rövid sorokat és morfémarímet tartalmaz.

Vronck xpc felden ha Jar vala.

Egy vton el megyen vala.

prothomartir senth isthwanth Elel leltheuala

az soth monta vala vronk xpc¹⁷

Az első két sort nagybetű nyitja és pont zárja. A harmadik sorban az *Elel* nagy kezdőbetűvel van írva, ezt a jelet követve Horváth Cyrill itt új sort kezd, majd versszakhatárt is jelöl:

prothomartir senth isthwanth

Elel leltheuala,

az soth monta vala vronk xpc

---

¹⁵ Megítélésem szerint a kéziratban található harmadik, *Urunk, Krisztus, számár hátán Jeruzsálembe ha ment* kezdetű szöveg (RPHA 3013) prózai jellegű ráolvasás. Tagolójelei a nagyobb szintaktikai határokat jelölik, ritkán, következetlenül – vizsgálatomon így kívül esett.

¹⁶ MOLNÁR–SIMON, *i. m.*, 104–106.

¹⁷ Az átiratot itt és a továbbiakban az RMKT nyomán, de saját tördelésben közlöm. RMKT 1², 515–516.

Könnyen kijelenthető, hogy a tagolójelek használata nem egységes a szövegben, kivált a nagybetűk használata félrevezető szintaktikai, verstani határok keresésekor. A továbbiakban ezt a formát megtartani, a rövid sorokra tördelést a szövegen végigvinni (ahogyan Horváth Cyrill tette) alaptalan és erőltetett. A tagolójelek is nagyobb egységekre utalnak.

En serethew senthem senth istwan prothomartir.
 Ez vth melleth latek egh veres pey louath /
 Ew berekesith es ew husath fekel war fogta.
 Menie mondiad Zenth Janos ewangelistanak /
 hogy ez fekel war fogotta veres pey lo megh tistolion agh
       kepen menth Jordwan vize [isten parancholathia
       miath /
 vronck xpc siletec menden Joth then hisegh istenek hogy
       <estes> ezt es Joua tesi.

A szöveg vége felé láthatóan ritkulnak a tagolójelek, s már nagyobb szintaktikai határok esetében is elmaradnak. A ráolvasás két, tartalmában, formájában elkülönülő egységét tehát a tagolójelek is jól tükrözik.

Hasonló megoszlást mutat a *Contra thargy equorum*¹⁸ (RPHA 387) is: a ráolvasás első fele rövidebb egységekből áll, melyeket pont határol – egészen a *parancsolás* (a másik vers esetében *szólás*) elérkeztéig. Ezt követi a nagyobb egységekből építkező második rész, mely már nem tartalmaz tagolójeleket – igaz, e két hosszabb szintaktikai egység éppen két sorba van osztva.¹⁹ Talán nem véletlenül: a forrásban az első sor bekezdésszerűen ki

¹⁸ Országos Széchényi Könyvtár, jelzet: MNY 20.

¹⁹ A ráolvasás felépítésének részletes elemzéséhez ld. SIMON Zsolt, *A Szelestei-féle ráolvasás = VERS: Verstan, poétika, trópusok a 15–17. századi Európában*, Fiatalok Konferenciája 2013 Szeged, szerk. Bartók Zsófia Ágnes, Fajt Anita, Görög Dániel, Hevesi Andrea, Maróthy Szilvia, Bp., reciti, 2014, 93–104.

van ugratva, ez alá rendeződik a további három sor: a szöveg első sorában az első három rövidebb egység, második sorában a 4–6. rövidebb egység foglal helyet, pontokkal tagolva – s erre következik az a két hosszabb egység, melyben a sortörés ismét a szintaktikai határral esik egybe.

Erdewn Jar wala lebeke tharghy. Beka wala ekeye. kygyo
wala osthora.
zanth wala keweth. weth wala keweeth. parancholok en
theneked
hogy mykeppen a kew nem ghyekerezhethyk es nem le-
welezhethyk
azon keppen the Ith a lowon ne ghyekerezhessel es ereked-
hessel.²⁰

A ráolvasások, ráolvasásszerű imádságok másik típusa az egytömbű ráolvasás, melyben a tartalmi egységeket nem követi formai váltás, a vers egységei megközelítőleg egyforma hosszúságúak.

A *Bagonyai kézirat Fenyő váglak* (RPHA 3012) kezdetű, igen rövid, összesen egymondatos ráolvasása nem sok teret ad a vizsgálódásra. Annyi mindenesetre elmondható, hogy a mondat nagybetűvel kezdődik, végén nincsen írásjel, mondatközben pedig talán kiolvasható egy pont vagy vonás. A mondat kezdőbetűjén túl két nagybetűs szó van a szövegben: az egyik tulajdonnév, a másik az *El* igekötő. Tekintettel arra, hogy ez az igekötő a *hogy* előtt áll, nem valószínű, hogy a nagybetűs írásmód itt metrikai (vagy szintaktikai) határt jelöl. A lófekély elleni ráolvasással összevetve inkább a szöveg helyesírási sajátosságaihoz tartozik. Következésképpen azt is állítom, hogy annak *Elel leltheuala* részlete sem tekinthető önálló szövegegységnek.

---

²⁰ Az átiratot az RMKT nyomán, de saját tördelésben közlöm. RMKT 1², 204.

Fenye vagloc / mire arra hogy El vesszen Janosrul
az zemelchew

A versei inkább hangsúlypárookra épül, s a fenyővágás ritmusára van, felelgetős formában, komponálva:

Fenye **vagloc** | **mire** arra | **hogy El** vesszen | **Janosrul** az
zemelchew

Az *Örök mindenható Istennek hatalma*²¹ (RPHA 1152) incipitű döghalál elleni imádság igen következetesen alkalmaz tagolójeleket (kettőspontot) a sorok elkülönítésére. Nagyobb egységek nincsenek a szövegben, az imádság elejét rubrummal írott cím (önmegnevezés és használati javaslat: „dogh halalrol walo ymadsag walaky menden naph meg olwassa ymadsag”), végét dupla kettőspont jelzi, melyet egy, az imádság használatára vonatkozó instrukció követ: „Ez vtan mongy oth pater nosterth : es heeth Ave mariath”.

A *Krisztus országol*²² (RPHA 812) esetében sem lenne pontos verssorokról beszélni, inkább gondolati egységek hagyományozódó jelöléséről van itt szó. Mind a latin,²³ mind a magyar ráolvasás elején a „cristus orzagol + cristus paranchol + cristus goz + [...]” trikolon úgy örökli tagolójeleit, mint a kereszttvetési formula a ráolvasás végén („atanak + es fywnak + es zenth leleknek”; vö. még: Örök mindenható...végén).

A ráolvasások harmadik típusának egyedüli szervezője a párhuzamos mondatszerkesztés, mely a különböző hosszúságú mondatokat fűzi össze. Jó példa erre az Ó nyíl állj meg incipitű rá-

²¹ *Peer-kódex: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átírata*, szerk. KACSKOVICS-REMÉNYI Andrea, OSZKÓ Beatrix, Bp., Argumentum, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2000 (Régi Magyar Kódexek, 25 – a továbbiakban: *Peer-kódex*), 235.

²² *Uo.*, 248.

²³ *Uo.*, 247.

olvasó imádság²⁴ (RPHA 3017), mely Ó nyíl állj meg kezdetű, különböző hosszúságú mondatokat tartalmaz, a mondatrészeket pedig a miatta elem határolja. Itt a (többszöri) nagy „O” betűk tagolják vizuálisan a szöveget.²⁵ Egyetlen helyen (253, 3. sor) találunk kettőspontot, mely mondaton belül áll. A szöveg egészét az amen szó osztja fel három nagyobb egységre.

A ráolvasó imádságok nem teljes körű vizsgálatával azok két fontos tulajdonságát emelném ki. Egyik formai változatosságuk, s tipologizálhatóságuk: a tartalmi felépítésük szerinti osztályozáson felül²⁶ lehetségesnek és előremutatónak tartom, hogy túlélve a „bizonytalan verselésű” jelzón, kidolgozásra kerüljön egy átfogó formai szempontú rendszerezés ezen szövegek esetében is.²⁷ Dolgozatomban ezekkel a szövegekkel vázlatosan foglalkozva három – igen elnagyolt – típust különböztettem meg: a kétféle ráolvasások egy rövidsoros és egy hosszúsoros, ill. prózába hajló egységből állnak, s alapvetően rövidek; akárcsak az egytöbbszöri, melyek általában rövidsoros egységekből épülnek fel. Jellemzően ezeknél hosszabbak, terjedősebbek, a versességükben csak mondatnyi párhuzamosság által meghatározott, igen változó hosszúságú egységeket alkalmazó szövegek.

Másik fontos tulajdonságuk: írásképek. Tipologizáló próbálkozásaim jól tükrözik, mely mértékben tartom figyelembe veendőnek a szövegforrások központosítási rendszerét, elsősorban metrikai szempontból. Úgy gondolom, a szöveg tagolójelei, közpon-

---

²⁴ *Uo.*, 250–255.

²⁵ Hasonló szerkesztési és tagolási rendszerű a *Thewrewk-kódex*ben található úrfelmutatási imádság is (*Ó, Uram, Krisztusnak szent Lelke*, RPHA 1137), ott az „O Crystuswnak [...]” ismétlődik, s az „O” és „C” betűk rubrizáltak. *Thewrewk-kódex*, 1531. *Thewrewk-kódex: A nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata*, szerk. BALÁZS Judit, UHL Gabriella, Bp., MTA Nyelvtudományi Intézete, 1995 (Régi Magyar Kódexek, 18), 303–304.

²⁶ Vö. TAKÁCS Szilvia, *Szövegépítkezés a ráolvasó imádságokban*, Nyr., 2003, 96.

²⁷ Pillanatig sem kisebbítve ezzel a gondolattal Horváth Cyrill, s kivált Horváth János érdemeit.

tozási rendszere – minden a korra jellemző következetlensége ellenére – támpontot adhat a versforma értelmezéséhez is.